

Izabela Andrzejak

e-mail: izabelaandrzejak01@gmail.com

ORCID: 0000-0002-8929-2331

Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu

Istotność w badaniu sprawozdań finansowych

DOI: 10.15611/2025.56.6.01

JEL Classification: M42

© 2025 Izabela Andrzejak

Praca opublikowana na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa-Na tych samych warunkach 4.0 Międzynarodowe (CC BY-SA 4.0). Skrócona treść licencji na <https://creativecommons.org/licenses/by-sa/4.0/deed.pl>

Cytuj jako: Andrzejak, I. (2025). Istotność w badaniu sprawozdań finansowych. W: M. Biernacki i R. Kowalak (red.), *Rachunkowość* (s. 9-16). Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu.

Streszczenie: Badanie sprawozdań finansowych stanowi kluczowy proces zapewniający interesariuszom pewność co do rzetelności i zgodności prezentowanych danych finansowych z obowiązującymi standardami rachunkowości. Istotność stanowi jedno z najważniejszych pojęć w badaniu sprawozdań finansowych, przez co pełni kluczową rolę w ocenie rzetelności i przydatności sprawozdań finansowych. Wyznacza ona maksymalny próg, powyżej którego błędy, pominięcia lub nieprawidłowości w sprawozdaniu mogą wpłynąć na decyzje podejmowane przez użytkowników danego sprawozdania. W niniejszym artykule zostaną omówione kluczowe aspekty związane z pojęciem istotności, jej wpływ na przebieg badania, znaczenie w ocenie wiarygodności informacji finansowych oraz przykłady wyznaczania.

Słowa kluczowe: badanie sprawozdań finansowych, istotność, istotność ogólna, istotność wykonawcza, audyt finansowy

1. Wstęp

Każde przedsiębiorstwo działające w strukturach społeczno-ekonomicznych zobowiązane jest do informowania otoczenia o rezultatach prowadzonej przez siebie działalności, jak również o swojej sytuacji finansowo-majątkowej. Przyczynia się to do wzrostu znaczenia wiarygodnej informacji finansowej, którą odbiorcy zewnętrzni wykorzystują do podejmowania decyzji. Głównymi zewnętrznymi interesariuszami informacji finansowych są inwestorzy, wierzyciele, banki, organy samorządu terytorialnego czy instytucje skarbowe. Oczekują oni informacji przydatnych, zrozumiałych, porównywalnych oraz wiarygodnych, przez co nastąpiła konieczność atestacji takich informacji. Najbardziej popularny zbiór informacji na temat danej spółki stanowi jej sprawozdanie finansowe.

W celu nadania wiarygodności sprawozdaniom finansowym konieczne jest zastosowanie procedury, którą może stanowić: rewizja finansowa, atestacja sprawozdania finansowego, audyt finansowy, badanie sprawozdania finansowego, auditing. Warto podkreślić, iż wymienione pojęcia nie są tożsame i należy je rozróżniać przez niejednoraki zakres znaczeniowy (Pfaff, 2007, s. 13-14).

Badanie sprawozdań finansowych stanowi jeden z elementów wchodzących w skład rachunkowości. Ma ono zapewnić uzyskanie dowodów, które pozwolą biegłemu rewidentowi na potwierdzenie w formie pisemnej, iż badane sprawozdanie finansowe jest zgodne z polityką rachunkowości, ale także rzetelnie oraz jasno przedstawia sytuację finansową i majątkową danej jednostki (Pfaff, 2015, s. 13).

Celem artykułu jest zaprezentowanie roli wyznaczania istotności podczas badania sprawozdań finansowych. Zastosowano następujące metody badawcze: studia literaturowe, dedukcję oraz przegląd polskich aktów prawnych, regulujących kwestię istotności w badaniu sprawozdań finansowych w Polsce.

2. Rola istotności w badaniu sprawozdań finansowych

Biegły rewident podczas przeprowadzania badania poświadcza wiarygodność i rzetelność danych ujętych w sprawozdaniu, co oznacza, że nie zawiera ono istotnych nieprawidłowości, mogących wprowadzić odbiorcę w błąd. Warto podkreślić, iż nie ma znaczenia, czy ta nieprawidłowość jest wynikiem oszustwa czy błędu. By móc wyznaczyć akceptowalny poziom tych nieprawidłowości, w etapie planowania badania biegły rewident określa poziom istotności ogólnej i częściowej.

Cel badania sprawozdań finansowych stanowi wyrażenie pisemnej opinii przez biegłego rewidenta, czy dane sprawozdanie finansowe jest zgodne z polityką rachunkowości, przedstawia rzetelnie i jasno sytuację finansowo-majątkową, ale także wynik finansowy badanego podmiotu. Biegły rewident ma zatem za zadanie stwierdzić, czy dane sprawozdanie jako całość, ale także będące podstawą jego sporządzenia księgi rachunkowe, są wolne od uchybień, pominieć czy zniekształcenia istotnych informacji dla odbiorcy takiego sprawozdania (Węgrzyńska, 2014, s. 279-295).

Podczas badania sprawozdań ważne jest także wskazanie zjawisk, które w istotny sposób mogą wpłynąć na kontynuację działalności przez badany podmiot. Nie są to odrębne cele, lecz łączne ich realizowanie stanowi podstawę tego, że sprawozdanie biegłego rewidenta z badania zapewnia bezpieczeństwo obrotu gospodarczego (Pfaff, 2015, s. 74).

Sprawozdania finansowe mogą zawierać w sobie błędy popełnione podczas księgowania, inwentaryzacji lub spowodowane pominięciem czy zniekształceniem ewidencji zdarzeń gospodarczych. Praktycznie nie jest możliwe wykrycie wszystkich z nich. Ważną kwestią jest zatem określenie, jakie nieprawidłowości mogą pozostać niewykryte bez szkody dla odbiorców danego sprawozdania finansowego oraz jakie nieprawidłowości są z ich punktu widzenia istotne (Górka, 2005, s. 33-44).

Koncepcyjne założenia prezentacji sprawozdań, które opracowała Rada Międzynarodowych Standardów Rachunkowości, definiuje istotność jako informację mierzącą kwotę błędu lub pozycji, w wypadku której jej pominięcie albo zniekształcenie może mieć wpływ na decyzje podejmowane przez użytkowników sprawozdań. Przy wyznaczaniu istotności należy skupić się na istotności zarówno ogólnej dla całości sprawozdania, jak i częściowej dotyczącej poszczególnych sald, grup transakcji i innych tego typu informacji. Istotność wykonawcza stanowi najwyższy dopuszczalny błąd, a wyznacza się ją jako część istotności ogólnej. Istotność jest zatem potrzebna podczas uzgadniania czasu, rodzaju oraz zakresu procedur badania (MSB 320, b.d.).

Biegły rewident po zebraniu informacji finansowych i niefinansowych o badanej jednostce, a jeszcze przed opracowaniem ostatecznego planu oraz programu badania, ustala kryteria istotności. Przy ocenie nieprawidłowości należy posłużyć się poziomem istotności, czyli poziomem, do którego błędy nie są istotne i nie trzeba ich poprawiać. Istotność stanowi zatem próg czy granicę, a nie zasadniczą cechę, jaką muszą posiadać dane informacje, aby były użyteczne (Wszelaki, 2017, s. 127-142).

W procesach badania sprawozdania finansowego istotność ustalana jest:

- podczas planowania badania;
- przy przeprowadzaniu procedur rewizyjnych;
- przy zakończeniu badania (Pfaff, 2015, s. 82-83).

Istotność wyznaczana jest dla sprawozdania finansowego jako całości, jest to wtedy tzw. istotność ogólna. Stanowi zatem maksymalny błąd w całym sprawozdaniu, który może zostać uznany przez audytora jako nieistotny. Podczas planowania badania służy ona do określenia rodzaju, zakresu stosowanych procedur oraz czasu przeprowadzania danego badania. Istotność ogólna wyznaczana jest już na etapie planowania badania, gdy brak jest jeszcze rocznego sprawozdania finansowego. Za podstawę obliczenia istotności ogólnej przyjmuje się wtedy dane szacunkowe pochodzące ze sprawozdań śródrocznych oraz dane ze sprawozdania ubiegłorocznego (Fedak, 1998, s. 185).

Przy planowaniu badania podczas badania wstępnego możliwe jest określenie tymczasowego poziomu istotności. Ze względu na tymczasowy brak danych dotyczących rocznego sprawozdania można skorzystać z danych z lat ubiegłych bądź pożytkować się rzeczywistymi danymi za np. 11 miesięcy bieżącego roku. Po otrzymaniu rocznego sprawozdania dokonuje się korekty wstępnie przyjętej istotności. Po zebraniu i ocenie dowodów badania istotność stwierdzonych nieprawidłowości jest zatem ponownie rozważana poprzez porównanie ujawnionych łącznych nieprawidłowości we wszystkich pozycjach sprawozdania finansowego ze wstępnie estymowaną istotnością (Fedak, 1998, s. 184-185).

Ustalenie istotności jest ściśle powiązane z wielkościami występującymi w sprawozdaniu finansowym. Najczęściej wykorzystuje się takie wartości, jak wynik finansowy, suma bilansowa, przychody ze sprzedaży, aktywa netto lub wartość kapitałów własnych. Zazwyczaj do obliczenia istotności stosowane są wartości z przedziałów zaprezentowanych w tabeli 1.

Tabela 1. Powiązanie istotności ze sprawozdaniem finansowym

Bazowe wielkości	Przedział
Suma bilansowa	0,5-1%
Wynik finansowy brutto	5-10%
Przychody ze sprzedaży netto	0,5-2%
Aktywa netto	1-2%
Kapitały własne	1-2%

Źródło: opracowanie własne na podstawie (Helin, 1997, s. 57).

Należy przy tym zaznaczyć, iż wskazane w tabeli wielkości procentowe nie wynikają bezpośrednio z żadnych przepisów prawa. Ocena istotności zawsze uważana jest za kwestię zawodowego osądu, który opiera się na okolicznościach. Poziom przyjętego do kalkulacji istotności procentu zależy m.in. od liczby oraz wartości błędów wykrytych przez biegłego rewidenta w poprzednich latach, jak również od poziomu pewności, że wszystkie pozycje zostały dobrze ujęte, wycenione oraz zaprezentowane (GOFIN.PL, 2016).

Warto podkreślić, że poziom istotności jest odwrotnie proporcjonalny do poziomemu ryzyka badania. Zatem im wyższe jest ryzyko, tym niższa jest wartość istotności, przez co więcej pozycji sprawozdania powinno zostać objętych procedurami. Ponadto niższe progi procentowe stosowane są dla jednostek badanych po raz pierwszy, o wysokim stopniu skomplikowania przeprowadzanych transakcji czy w których w poprzednich latach zidentyfikowano wiele nieprawidłowości, jakie zarówno pojedynczo, jak i łącznie mogą znacząco wpłynąć na zniekształcenie danego sprawozdania (Jaszcz, 2016).

Jako podstawę do wyznaczania istotności stosuje się zysk brutto najczęściej dla spółek giełdowych, z uwagi na fakt, iż jest to najważniejszy miernik kondycji spółki dla jego odbiorców. Suma bilansowa albo wartość środków trwałych/nieruchomości inwestycyjnych jest częstą podstawą wyznaczania istotności dla spółek z branży budowlanej, zarządzających nieruchomościami, ale także spółek w początkowej fazie rozwoju, dopiero inwestujących w swój rozwój i nieosiągających jeszcze zakładanego poziomu przychodów. Najbardziej istotnym kryterium dla odbiorców sprawozdań finansowych spółek handlowych oraz produkcyjnych są przychody ze sprzedaży, natomiast dla funduszy inwestycyjnych oraz banków jest to wartość kapitału własnego. Przy określaniu podstawy wyznaczania istotności powinno się ponadto wyłączyć z niej jednorazowe zdarzenia nietypowe dla spółki (Jaszcz, 2016).

Przykład 1.

Biegły rewident firmy audytorskiej XYZ dokonuje wyboru parametrów decydujących o ustaleniu poziomu istotności w badanej jednostce Misio S.A. Zdecydowano, że zysk brutto będzie stanowił podstawę do wyznaczania istotności, ponieważ badana spółka jest spółką giełdową. W spółce Misio S.A. zysk przed opodatkowaniem w bada-

nym roku wyniósł 9 843 005,54 PLN. Spółka ta badana jest przez firmę XYZ pierwszy rok, w związku z czym zdecydowano o zastosowaniu dolnej wartości procentowej z powyższego przedziału dla zysku brutto, tj. 5%. Istotność ogólna dla badanego sprawozdania wynosi zatem:

$$9\,843\,005,54 \times 5\% = 474\,150,28 \sim 474\,000,00 \text{ PLN}$$

Przykład 2.

Biegły rewident firmy audytorskiej XYZ przeprowadza badanie sprawozdania finansowego Grogu Sp. z o.o. Badana spółka zajmuje się wynajmem, administracją i utrzymaniem budynków. Suma bilansowa spółki wynosi 503 648 000,00 PLN, a kluczowy element aktywów stanowią nieruchomości. Do wyznaczania istotności przyjęto zatem wartość sumy bilansowej jako bazę, ponieważ najlepiej odzwierciedla ona skalę działalności oraz znaczenie składników majątkowych w kontekście użytkowników sprawozdań finansowych. Biegły rewident ma niewielkie doświadczenie w badaniu podmiotów z tej branży, dlatego przyjęto 0,5% jako próg dla wyznaczenia istotności. Wyniesie ona zatem:

$$503\,648\,000,00 \times 0,5\% = 2\,518\,240 \text{ PLN}$$

Przykład 3.

Lord Vader Sp. z o.o. zajmuje się produkcją zabawek dla dzieci. W celu wyznaczenia istotności biegły rewident przyjął za podstawę jej wyznaczenia wartość przychodów ze sprzedaży, ponieważ są one kluczowym wskaźnikiem w ocenie działalności operacyjnej firmy produkcyjnej. W badanym roku przychody ze sprzedaży wyniosły 254 666 487,19 PLN. Postanowiono zastosować procent ze środka przedziału procentowego, tj. 1,25%, ponieważ jest to podmiot kolejny rok badany przez firmę XYZ, w związku z czym występujące w spółce procesy i ryzyka są biegłemu rewidentowi już znane. Spółka jednak posiada szerokie grono użytkowników sprawozdania finansowego, np. inwestorów, banki i kontrahentów, oraz istnieje wysoka złożoność procesów produkcyjnych, przez co nie zastosowano górnego przedziału procentowego. Istotność w tym przypadku wyniesie zatem:

$$254\,666\,487,19 \times 1,25\% = 3\,183\,331,09 \sim 3\,183\,000,00 \text{ PLN}$$

Po obliczeniu istotności ogólnej na podstawie danych z tabeli 1, wyznacza się istotność wykonawczą (częstkową), która określa maksymalny błąd, gdzie uzyskany wynik badania pozwala na osiągnięcie celu danego badania, a wiarygodność stwierdzeń badanego podmiotu nie została podważona. Do wyznaczenia istotności wykonawczej można zastosować dwie metody:

- metodę proporcjonalnego podziału istotności;
- metodę podziału według pierwiastkowego wzoru (Pfaff, 2015, s. 84-85).

Metoda proporcjonalnego podziału istotności ogólnej polega na prostym podziale na istotność wykonawczą według obliczonego wskaźnika procentowego struktury. W praktyce istotność wykonawcza stanowi ok. 60-75% istotności ogólnej. Jest to prosta metoda w zastosowaniu, jednak nie uwzględnia ona specyfiki oraz wagi danych pozycji sprawozdania. Przy czym niższe wartości procentowe stosuje się zazwyczaj dla nowo badanych spółek, w jednostkach, gdzie istnieje wysoka złożoność procesów produkcyjnych itd. (Pfaff, 2015, s. 84-85).

Z kolei metoda podziału według pierwiastkowego wzoru polega na obliczeniu istotności dla poszczególnych pozycji aktywów i pasywów według wzoru:

$$\text{istotność wykonawcza} = \text{istotność ogólna} \times \sqrt{\frac{\text{saldo aktywów/pasywów}}{\text{suma bilansowa}}}$$

Natomiast dla pozycji rachunku zysków i strat istotność wykonawczą wyznacza się według wzoru:

$$\text{istotność wykonawcza} = \text{istotność ogólna} \times \sqrt{\frac{\text{pozycja rachunku zysków i strat}}{\text{przychody netto ze sprzedaży}}}$$

Taki podział zakłada nieuwzględnianie pozycji nieistotnych, które pomija się podczas badania, np. niepodzielony wynik finansowy z ubiegłych lat, a wzięte pod uwagę będą jedynie pozycje istotne, które zostaną wtedy całkowicie zbadane (Pfaff, 2007, s. 139).

Istotność w wyrażeniu liczbowym opisuje jedynie nieprawidłowości o ilościowym charakterze. Podczas weryfikacji nieprawidłowości, oprócz ich wartości i czy przekroczono poziom istotności, należy także zwrócić uwagę na ich rodzaj – są to tzw. nieprawidłowości jakościowe. Ich przykładem może być niezachowywanie zasad rachunkowości. W takim przypadku nie rozpatruje się wartościowego kryterium istotności, tylko na podstawie indywidualnego osądu biegły rewident wartościuje takie nieprawidłowości na nieistotne i istotne (Hołda, 1997, s. 15).

Przykład 4.

W celu wyliczenia istotności wykonawczej firma audytorska XYZ stosuje metodę proporcjonalnego podziału istotności. Dla opisanej w *Przykładzie 3* jednostki Lord Vader Sp. z o.o. i obliczonej tam istotności ogólnej biegły rewident wyznaczył istotność wykonawczą w następujący sposób:

$$3\,183\,000,00 \times 75\% = 2\,387\,250 \text{ PLN}$$

Przykład 5.

W celu wyliczenia istotności wykonawczej firma audytorska ABC stosuje metodę pierwiastkową. Badany podmiot Krasnal Sp. z o.o. posiada wyroby gotowe w wysokości 548 797,00 PLN. Suma bilansowa w badanym roku wyniosła 54 770 969,24 PLN.

Istotność ogólna wyznaczona przez biegłego rewidenta wynosi 1 200 000,00 PLN. Wyliczenie istotności wykonawczej dla tej pozycji wynosi:

$$1\,200\,000,00 \times \sqrt{\frac{548\,797,00}{54\,770\,969,24}} = 120\,119,05 \sim 120\,000,00 \text{ PLN}$$

W ten sposób ustalona istotność i ocena ryzyka badania pozwalają biegłemu rewidentowi Spółki XYZ dobrać odpowiednie w danej sytuacji i okolicznościach rodzaje, terminy i zakres badania sprawozdania finansowego.

3. Zakończenie

Badanie sprawozdań finansowych stanowi nieodłączną część każdego systemu rachunkowości. Biegły rewident, kierując się etyką zawodową oraz własnym osądem, dokonuje oceny prawidłowości sporządzenia sprawozdania finansowego. Proces ten jest bardzo złożony oraz wymaga odpowiednich kompetencji i doświadczenia biegłego rewidenta, a także znajomości prawa, praktyki gospodarczej i znajomości zasad funkcjonowania badanego przedsiębiorstwa. Sam proces dokonywania planowania badania sprawozdania finansowego wymaga odpowiedniego doboru samych obszarów badania, jak również ustalenia zakresu, terminu i rodzaju badań bardziej szczegółowych, w taki sposób, aby terminy zakończenia badania zostały dotrzymane (Tyrańska, 2016, s. 41-49).

Ważną kwestię wpływającą na wynik prac biegłego rewidenta stanowi zjawisko istotności. Określenie poziomu istotności ogólnej i częściowej jest niezwykle ważną czynnością, która ma ogromny wpływ na rodzaj wydawanej opinii, ponieważ ich poprawne określenie pozwala odróżnić nieprawidłowości istotne od tych nieistotnych, ale także wpływa na poprawność wyniku przeprowadzanego badania. Prawidłowe wyznaczenie poziomu istotności, uwzględniające zarówno aspekty ilościowe, jak i jakościowe, pozwala skoncentrować się audytorom podczas badania na obszarach kluczowych dla użytkowników sprawozdań finansowych. Dzięki temu badanie staje się bardziej efektywne i odpowiada rzeczywistym potrzebom interesariuszy.

Właściwe zrozumienie i zastosowanie istotności wymaga jednak doświadczenia, wiedzy oraz znajomości specyfiki działalności badanego podmiotu. Warto również zaznaczyć, że istotność jest dynamicznym elementem audytu, który może być modyfikowany w trakcie badania w odpowiedzi na nowe informacje lub zmieniające się warunki.

Jak wykazano w analizowanych przykładach stosowanie się do krajowych standardów rewizji finansowej pozwala biegłemu rewidentowi ocenić i ustalić poziom istotności podczas badania sprawozdania finansowego.

Literatura

- Fedak, Z. (1998). *Metody i technika rewizji sprawozdań finansowych*. Stowarzyszenie Księgowych w Polsce. Zarząd Główny. Centralny Ośrodek Szkolenia Zawodowego.
- GOFIN.PL. (2016, 25 maja). *Ustalenie poziomu istotności popełnionego błędu*. Vademecum Księgowego.pl. Pobrano 6 stycznia 2025 z http://www.vademecumksiegowego.pl/arttykul_narzedziowa,772,0,11816,ustalenie-poziomu-istotnosci-popelnionego-bledu.html
- Górka, Ł. (2005). Istotność w badaniu sprawozdania finansowego. *Zeszyty Naukowe Akademii Ekonomicznej w Krakowie*, (674), 33-44.
- Górka, Ł. i Szulc, M. (2011). Wiodące elementy metodyki badania sprawozdania finansowego. *Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Krakowie*, (849), 131-143.
- Helin, A. (1997). *Techniki i metody badania sprawozdań finansowych*. Fundacja Rozwoju Rachunkowości w Polsce.
- Hołda, A. (1997). Ryzyko badania w weryfikacji sprawozdań finansowych. *Zeszyty Teoretyczne Rady Naukowej SKWP*, 38, 11-24.
- Jaszczyk, E. (2016, 20 grudnia). *Istotność w sprawozdaniu finansowym*. Grant Thornton. Pobrano 6 stycznia 2025 z <https://grantthornton.pl/publikacja/istotnosc-w-sprawozdaniu-finansowym>
- Międzynarodowy Standard Badania 320. (MSB 320, b.d.) Istotność w planowaniu i przeprowadzaniu badania. Załącznik nr 1.11 do uchwały Nr 3430/52a/2019 Krajowej Rady Biegłych Rewidentów z dnia 21 marca 2019 r. Pobrano 18 grudnia 2024 z <https://www.pibr.org.pl/assets/file/4138,1.11%20KSB%20320.pdf>
- Pfaff, J. (2007). *Wpływ rewizji finansowej na wiarygodność sprawozdania finansowego*. Wydawnictwo Akademii Ekonomicznej im. Karola Adamieckiego w Katowicach.
- Pfaff, J. (2015). *Rewizja finansowa*. Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach.
- Simińska, A. (2014). Ryzyko w badaniu sprawozdań finansowych. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (190), 125-134.
- Tyrańska, M. (2016). Wybrane metody audytu sprawozdań finansowych. *Journal of Modern Management Process*, 1(1), 41-49.
- Węgrzyńska, M. (2014). Badanie sprawozdania finansowego jako narzędzie minimalizowania ryzyka działalności gospodarczej jednostki. *Acta Universitatis Lodzensis. Folia Economica*, 2(300), 279-295.
- Wszelaki, A. (2017). Istota i szacowanie istotności w badaniu sprawozdania finansowego w ujęciu polskich regulacji prawnych oraz praktyki gospodarczej. *Studia Ekonomiczne. Zeszyty Naukowe Uniwersytetu Ekonomicznego w Katowicach*, (345), 127-142.

Materiality in the Audit of Financial Statements

Abstract: The audit of financial statements is a key process that provides stakeholders with assurance as to the reliability and compliance of the presented financial data with applicable accounting standards. Materiality is one of the most important concepts in the audit of financial statements, and therefore plays a key role in assessing the reliability and usefulness of financial statements. It is the foundation of decisions made by statutory auditors when planning, implementing and assessing audit results. It sets the maximum threshold above which errors, omissions or irregularities in a report may influence the decisions made by users of a given report. This article will discuss key aspects related to the concept of materiality, its impact on the audit process, its importance in assessing the credibility of financial information and examples of its determination.

Keywords: audit of financial statements, materiality, general materiality, performance materiality, financial audit